

láci se musejí stát bohatým národem. Svoboda přiběhne pak za bohatstvím sama. Kdo je vlastenc, nesmí držet peníze v mísku. Svěť mi je! Za pár let je přinesu zdvojnásobené zpátky.«
Tak mluvili mnozí v těch těžkých dobách po povstání. Dal jsem se přemluvit!«

Profesorova výmluvnost náhle dohořela. Rozhodil rukama a bojácně soukal z hrdla poslední a nejtrapnější přiznání: „Ani rubl se už nevrátil! Jak vám teď pomohu? Zkazil jsem vám život!“

Těžký byl pohled na bezmocnost člověka jindy tak sebejistého. Zčervenalý díval se žalostným očima po mladých tvářích, jako by prosil za odpuštění. Zdálo se, že chce ještě něco říci. Děti čekaly, protože byly vychovány v úctě k rodičům a netroufaly si jej přerušit. Avšak on zase bolestně očekával jejich odpověď.

Najednou zabouřil světnicí shluk svěžích hlasů. Broňa obžalala otce a mluvila něco, čemu nerozuměl, protože se k němu v té chvíli shrnuli všichni a jeden přes druhého jej zasypávali utěšujícími větami.

Jako by byli dávno smluveni, ujišťovali, že ztráta peněz není pro ně nic víc než mráček, který přišel a zase odplul. Jsou mladí a protlukou se. Budou vydělávat a pomáhat jeden druhému. Neopustí Broňu v její touze po Paříži. Ani Máňu ne! Obě tam půjdou. A brzy! Věřili opravdově tomu, co říkali. Žal nad žalem otcovým, vzájemná láska znásobená životem bez masky, mladistvá obětavost i odvaha – všechno se prolínalo v jejich horkých větách.

Věřili v sebe a vlévali do slábnoucích otcových žil novou krev.

V té vznícené chvíli viděla Broňa před sebou stezku k Paříži rovnou a pevnou. A přece dobře věděla, jakými trny je poseta.

Už jen po hřebenech domů poskakovaly zarudlé slušné paprsky. Májový den dohořival v řevavých oblacích na západě a do varšavských ulic se zvolna snašela předvečerní šed. Jen dvě řady stromů vroubíci chodníky na Krakovském předměstí zátřily ještě mladounkou zelení, jako by měly v nitru svých korun vlastní zdroj tajemného světla. Nechtělo se jim zhasnout tak rychle.

Po chodnicích ve stínu větří se zvolna šinuly husté šiky promenujícího obecnstva. Mládež se procházela po dvou, po třech, děvčata začasť v průvodu maminek, chasnící vzdýcky sami. Jiskry pohledů přeletovaly a přenášely vzkazy – jasné i když neslyšitelné.

Tu a tam se důstojně ubíraly manželské dvojice, zavěšené, vážné. Ale nejvíce bylo studentů, šviháků po módě oblečených, ve světlých kalhotách, hřmotně kostkovaných, úzkých jako píšťaly, a v kabátech dlouhých bezmála do kolenu. Většina si pohrávala huličkami, z nichž leckterá byla zakončena stříbrným kováním. Úsměvy, neposedná slova, troufalé pohledy.

Nejeden z mladých mužů se ohlédl za hezkým děvčetem, osaměle a nevěstivě pospíchajícím směrem k Starému městu. Drobné nožky tepaly dlužně tak spěšně, jako by šlo o závod.

Kam tak kvapí? Hlavu nezvedne, jediný pohled nezachytí! Cožpak se takhle chodí po městském korsu za sladkého jarního podvečera?

Marie Sklodovská nemá čas na láskovnou hru očí. Včera ho neměla, ani zítra mít nebude. Učí po domech a město je

veliké. Jednu žákyni má na Novém světě, druhou na Zámeckém náměstí, půl hodiny ostré chůze od sebe. Anebo běží napříč od Visly až ke hřbitovu, zas dobrých třicet minut.

Ale nelituje nohou. Jen kdyby sehnala žáků ještě víc! Každá odučená hodina znamená krok na cestě k Paříži. Hodiny jsou ovšem únavné, neboť v bohatých domech sídlí bohatství, ne však píle. Děti jsou většinou slušně nadané, ale líné. A leckde jednají s dcerkou významného profesora hůř než s popelářem.

Každý vystavnější dům má dva vchody. Pěkný, se širokým schodištěm a s naleštěnými vraty pro „lepší“ lidi. Ale je možno vejít také temnou chodbičkou ze dvora a pak po úzkých, málo čistých schodech vzhůru. „Černým vchodem“ vcházejí do domu služky, mlékařka, řeznický tovaryš s masem, pekařův učedník s houskami, kominík.

Mnohého žáčka smí Marie navštívit jen „černým vchodem“. Ale veliký cíl v dálece září tak svůdně, že si Mária ani nevšimá, jak střevice boháčů šlapou po jejím sebevědomí.

Teď se už šetří. Domácí učitelka Sklodovská dotýkala poslední ponaučení a opravila poslední úkol. A rozradostněná spěchá, aby provedla kouzelnou změnu. Až doběhne do Sároho města, nebude již učitelkou, ale žákyní. Mária pospíchá na přednášku „potulné university“ a tak se těší, že se sama diví, jak rychle dospěla na Zámecké náměstí – na ono posvátné místo Varšavy, kde po prvé tekla krev při velikém povstání. Přesla náměstí, pak se několikrát zatočila v starých klikatých ulicích a vešla do domu, který na podív nevypadal ani zdaleka tak sešle jako jeho sousedé.

V prvním poschodí bydlila profesorka jednoho z varšavských gymnasií Pjasecká. Tam Mária zaklepala na dveře. Nebylo to klepání všelijaké! Dvakrát – jednou – dvakrát. A znovu: dvakrát – jednou – dvakrát. Mária mimoděk vzpomněla na tajný zvonkový signál ve škole slečny Sikorské. Všechny schůzky „potulné university“ se konaly za dveřmi dobře zavřenými. Carská policie všude sunula svůj zvědavý nos a větrila.

Po předešlém zaklepání se uvnitř ozvaly skoro neslyšitelné kroky. Dveře se jen zpola otevřely a Máňa rychle vklouzla do předsiňky, naplněné už polotemnem. Než stačila pozdravit, octla se v náručí vysoké ženy, vzhledem asi třicetileté. Její hubenou tvář ovládal jako diktátor mohutný nos, podobný železnému háku na lámání větví. Zdálo se, že všechny ostatní části obličeje jsou mu podřízeny a zanikají v jeho stínu. Jen oči, zbarvené zvláštní fialkovou modří, žily svým vlastním životem. Smělost i vtíp, které z nich sálaly, začasté pozorovatele mátlý. Tvář bez krásy zdála se jimi náhle hezká.

„Vivat prima!“*) vítala radostně návštěvnici. „To se mi hodí, že jsi tu dříve než ostatní!“

„První?“ opakovala nejistě Máňa, neboť ve velkém pokoji, kde se „universita“ scházivala, nejasně brumlaly mužské hlasy.

Pjasecká se poněkud zakabonila. „Mmm – ti už odcházejí!“ A rychle Máňu odvedla do menšího pokoje, hned vpravo na kraji předsiňky, jako by hosty tajila. Byt profesorky Pjasecké byl stále provoněn tajemstvím. Ale dnešní tajněstkářství přece jen Máňu překvapilo. Varšava byla protkána sítí nedovolených kroužků a spolků. Mezi Poláky o nich věděl kdekdo. Obě Sklodovské přijali do „potulné university“, proč tedy náhle toto zastírání?

Leč profesorka Pjasecká brzy ukázala, že se zrady neobává. Když záhadní návštěvníci odcházeli, vyšla a nechala dveře od pokojíku otevřeny. Marie bezděky zahlédla dva loučící se muže.

Jednoho vidala v tomto bytě častěji. Byl to student universitán podivného jména, které neznělo ani polsky, ani rusky, ani německy – Norblin. Mezi děvčaty se už dávno šušalo, že srdce slečny Pjasecké není tak docela klidné, když se v „potulné universitě“ objeví on. V posledních dnech vyslovovala mládež jméno Norblinovo se zvláštní úctou i s obdivem. Byl vyloučen z university, protože chodil mezi dělníky a přednášel

*) *At žiji první!* (Latinsky)

jim o lepším světě, který přijde, až se všichni utlačováni semknou. Nedokázali mu nic – dělníci mlčeli, ale policii stačilo už samo podezření.

Norblinova přítomnost Marii nepřekvapovala; podívala se však jeho společníkovi. V první chvíli si nebyla jista, zná-li jej. Pootevřenými dveřmi na něho dobře neviděla, ale pak se dvakrát ukázal zřetelněji. Ano, byl to on, krasavec se žhavě černýma očima pod hustým obočím, s úzkým vyklenutým nosem a záplavou temných čupřinatých vlasů. Nejzáhadnější muž Varšavy – Stanislav Kunický. Nikdy ho ještě nespatriła v těchto stěnách, nikdy se tu nekmítla ani Loňa, jeho sestra a Mánina někdejší spolužačka.

„Jdi napřed!“ řekl zastřeným hlasem Norblin. „Nesmíme jít pohromadě!“

Kunický vzal za kliku. Mánina zřetelně zaslechla její skřípnutí. Než však odešel, pronesl větu, z níž bezděčná posluchačka rozeznala jen jediné slovo. Zato však takové, že ji ohromilo!

„Skłodovská.“

Skłodovská? Proč vyslovil její jméno? Co o ní ví? Nikdy s ním nemluvíla! Jednou nebo dvakrát se jí mihl, když zaskočila za Loňou do bytu doktora Kunického. Ale přešel kolem, jako by byla ze skla.

Neobelhaly ji uši? Obratem však přišlo potvrzení. Pjasecká odpovíděla dosti zřetelně: „Je tady. Chtěl bys s ní mluvit?“

„Ne, ne! Vyříd' to sama! Čím méně lidí mě zná, tím lépe pro mě!“

Pjasecká se vrátila do pokoje. Kunický odešel, kdežto Norblin přešlapoval ještě chvíli v předstíni, než i za ním klaply dveře.

Mánina nedovedla sehrát lhostejnou. Její tvář byla jediná otázka. Pjasecká se s porozuměním usmála:

„Slyšelas, že mluvíme o tobě?“

Děvče přikývlo.

„Sedni si! Musím s tebou cosi projednat, než se přihnou ostatní. Tys byla loni v Rakousku?“

„Ano. Přes zimu a na jaře jsem bydlila u strýce ve Skal-bomněří – to je blízko rakouských hranic. Jeli jsme se tam podívat.“

Profesorka se viditelně zaradovala:

„Máš tedy v pasu zapsáno, že smíš překročit rakouské hranice.“

„Ano – a povolení platí ještě dvě léta.“

„Věděla jsem to,“ Pjasecká zabodla své chytré fialové oči do zorníček Mániných, jako by prosila, ale zároveň poroučela: „Ten pas nám půjčíš, víd’?“

Neřekla proč, neřekla co s ním miní, ale nebylo toho vůbec potřeba. V Mánině hlavě bylo jasno. Někjaké děvče, zasyččené do revolučních plánů, musí se dostat do Rakouska. Tam se tiskla zakázaná literatura, letáky, pobuřující noviny pro polské dělníky. Nad takovou cestou viselo těžké nebezpečí nejen pro toho, kdo pojedje, ale i pro pomahače. Vězení, vyhnanství, šibenice – neslychala Mánina ta slova šuškat už od dětství? Při nejmenším by však znamenalo prozrazení naprostou zkázu Mánina plamenného snu o cestě do Paříže. Ale přesto kývla bez nejmenšího zakolísání. To všechno byla služba ujařmenému Polsku. – „Zítřka jej přinesu!“

Přes profesorkinu nehezkou tvář přelétlo uspokojení. Pohladila Mánou po vlínivých vlasech:

„Tak, děvčecko, tak! Nic jiného jsem od tebe nečekala.“

Ode dveří se ozvalo smluvené tukaní a Pjasecká spěchala otevřít. Posluchači se trousili obezřetně po jednom, nejvyšší po dvou. Věšinou to byla děvčata. Přicházelo však i několik hochů, kteří chtěli slyšet učené výklady v utiskované mateřštině. Shromažďovali se ve větším pokoji se zastřenými okny. Ještě se čekalo na jednoho ze starších studentů, který měl přednášet anatomii.

Nad „potulnou universitou“ stále visela hrozba, že carská policie vtrhne do schůzky a všechny účastníky pozavírá. A přesto bylo v mladém shromáždění veselo. Vždy se našla otázka, o níž se dalo vášnivě debatovat.

Tenkrát nechtil rozbourila neposedné jazyky Marie Sklodovská. Když rozevřela svou koženou tašku, aby z ní vytáhla poznámkový sešit, vyklouzla jí tenká, odřená už knížka. A rovnou na zem! Máňa se sehnula plna studu, protože v hubeném svazčku byl kousek jejího nejtajnějšího života.

Ale rychlejší než její shýbnutí byl dravý pohyb jiného děvčete, Marji Rakovské, dobré přítelkyně Broniny. Právě ona přivedla Máňu do „potulné university“. Z toho důvodu a také proto, že byla o dvě léta starší, chovala se k ní trochu mateřsky a trochu učitelcky.

„Ó, copak asi čte Máňuška Sklodovská?“ zahlaholila na celý pokoj. A když nahlédla do knížky, vykřikla pohoršeně: „Básně! Ty ještě čteš verše? To je Heine, »Kniha písní«!“

Zmatená červeň se nahrnula do Máňina obličejce. Tajný hřích vyšel na světlo. Milovat poesii je trapné a nečasové. Mládež se dívá na básníky s netajeným pohrdáním. V módě je věda, střízlivost, socialismus. Žádné kudrnaté věty a bloumání ve hvězdách! Rozlehl se volání zpola žertovně, zpola opravdově:

„Pryč s verši! Ať žije věda!“

„Naši otcové holdovali básním a přivedli Polsko na kraj hrobu!“

„Básník je osel, který začne hýkat po každé, když se zamiluje.“

„Veršovníci troubí celý život k útoku, a když začne bitva, lehnou si za pec!“ Ta narážka platila Mickiewiczovi, který při povstání r. 1830 zůstal za hranicemi.

Rázná Rakovská přehlušila všechny:

„Ticho, bando! Ale opravdu, Máňo, všechno to veršované povídání o tyranech a o svobodě není k ničemu. Kdyžkoli jsme se vzbouřili, dopadli jsme ještě hůře než před tím!“

„Počkáme, až začne světová revoluce. Ta smete všechny tyrany! Verše nech zatím v šuplíku! Můžeš si je číst, až budeš jako babička sedávat v bačkorách u kamen,“ radil utlý gymnasta s dívčím obličejem.

Na Máňinu hlavu sesypala se taková změť výpadů, že nestačila říci, co měla na jazyku, že v jejím srdci je dost místa pro obojí, pro vědu i pro krásné verše.

„To já jenom tak!“ hájila se polohlasně, stále ještě plna rudých rozpaků.

„Jakpak jenom tak!“ zavýskla Rakovská. „Ona tu má dokonce papírek s překladem! Ó, Máňa veršuje!“

Rozlehl se vítězný halas: „Přečti nám to, přečti!“

Máňa se pokusila vyrvat přítelkyni list, na němž tužkou škrábala svůj pokus o překlad nejmilejší stránky z knihy německého básníka. Avšak Rakovská stěhlbitě vyskočila na židli. „Klid! Já vám to přečtu!“ A začala nejdříve s posměchem, pak s trochou obdivu:

*„Smrk stojí na severu
na holé skále sám,
v sněh zabalen a v ledu*

*on tise dříme tam.
Zdá se mu o smutné palmě,
jež mlčky touží v dál,
tam na východě kdesi*

uprostřed borčých skal.“

Skončila v naprostém tichu.

„To není špatné,“ usoudil čísi hlas. Kdośi přečetl básně německy a hned nastal spor, jak Máňin překlad zlepšit, boj o přesnější výraz, o krásu rodného slova. Čas prikazoval opovrhovat básnictvím a držet se suché vědy, a přece ve všech těch mladých duších touha po krásě a obdiv pro umění neustuly.

„Co tu tak křičíte? Kosta přišel!“ zavolala náhle ode dveří Pjasecká. „Konec hádek, bude se přednášet!“ Věšel mladický student medicíny a krátce se pozdravil se společností. Usedl do kouta pokoje, rozložil papíry po malém stolečku a začal přednášet o stavbě lidského těla.

Tucet rukou pečlivě zapisovalo latinské a polské názvy. Do tlumené přednášky znělo jen sůstění tužek po papíru a suchý šelest obrácených listů.

Bylo už po desáté, když Marie klusala špatně osvětlenými ulicemi k domovu. Ze Starého města k bytu Sklodovských je přes půl hodiny – a dnes to děvčeti přišlo velmi vhod. Je jarní noc, vlažná a měkká. Lehounká mlha zastírá sešlost domů. Z nedalekého parku při paláci hrabat Krasiňských znívá něžné šumění stromů. Na východě se zvodá nad domy neúplný kotouč měsíce. Jaro jde městem a vkrádá se do lidských snů, zasevá neklid, pobuňuje nejasnými předtuchami.

I v hlavě Mánině je nezvyklý vír – jaro však na něm nemá vinu. Dávče jde s hlavou mírně předkloněnou, jako by si čelem proráželo cestu, a čelo je horké myšlenkami, které zaslala „politná universita“. Je správné obrátit se zády k veršům, ke kráse? A boj na barikádách, povstání že ztratilo svůj smysl? A Bůh? Jakže to onehdy říkal ten černovlasý snědý divoch: „Co je nám po tom, vznikl-li svět sám od sebe nebo zasáhla-li nějaká Velká Bytost? Nikdy se to nedovíme, je zbytečné lámat si pro to hlavu. Věť jenom v to, co vidíš, slyšíš nebo můžeš nahmátnout!“

Mnozí se ještě chvějí nad takovými řečmi – Máňa se svým dobovačným čelem chce rozřešit i tuto hádanku. Prostou, dětinskou důvěru v Boha už dávno ztratila. Což jí nevzal matku přes všechny zoufalé prosby? A nezahubila jeho ruka i mladinkou Zošu? A dal snad Polsku jediný den svobody, když celý národ denně k němu zbožně volá? Ne, s Pánem Bohem to nějak není v pořádku!

Tak přemítá Máňa, jdouc jarní nocí. Má vždycky v hlavě naskládáno mnoho otázek a úporným přemýšlením chce jim dojít až na dno. Ale všechny otázky daleké a vznešené nakonec vyústí v jednu jedinou, všední, a přece tak osudovou, v otázku cesty do Paříže. V zemi, kde lidé volně mluví, píší a tisknou

nejismělejší myšlenky, tam se rozřeší všechno. Spor umění proti vědě i střetnutí názorů, jak bojovat: střelami nebo moudrostí? I věkověčná hádanka, jak povstal svět a zda jej někdo řídí.

Jen se dostat do města, které je mozkiem světa! Máňa hodnotí a počítá, co jí vynesly ty tři čtvrtě roku pilného sháňení hodin. Výsledky jsou až k slzám hubené. Kolik let bude takto poletovat po Varsavě, než si opatří částku, s níž by si mohla sednout do vlaku na západ?

A přece ještě hůře je na tom Broňa! Och, Broňa leží Máně těžce na srdci! Ubožáčka! Od matčiny smrti převzala úkoly hospodyně a už čtvrtý rok přeshlapuje na místě, připoutána k rodnému městu poutem nejtěžším, řetězem chudoby.

Máňu pálí sestřin horký osud víc ještě než vlastní. Co jen si už nalámala hlavu, jak jí pomoci! Nakonec vymyslela cestu, která se zdá docela schůdná. Už i s otcem o tom promluvila. Pochválil dectřin plán. Jen bude-li souhlasit Broňa?

A tu je kořen nesnázi. Bude se vzpírat! A zbytečně! Jiný lék přece nenajde. A najít nemůže, protože není.

Když Máňa docházela k domu, spatřila v okně Bronina pokojíku žlutou záři petrolejky. Sláva, ještě nespí! Jako smřšť se vznesla po schodech a vpadla do sestřina pokojíku.

Broňa seděla u stolu, před sebou dva papíry popsané tužkou. Máňa do jednoho nahlédla. Byl to seznam prádla, který Broňa jako pečlivá hospodyně schystala dnes večer pralenně.

A druhý list? Máňa jej poznává jediným šlehem oka. Kolikrát už viděla ty smutné řádky! Broňa znovu a znovu přepočítává peníze, které má, a peníze, které by mít měla.

„Aha,“ řekla Máňa, „Paříž byla zas dnes večer na programu, že? Tak kolik? Málo, co?“

Broňa vzdychla a sklonila hlavu nad papír, jako by věřila, že tam ještě najde čísla veselější.

„Snad na železnici a na deset měsíců školy, kdybych jedla co nejkrovněji.“

„To znamená rok. A potřebuješ jich pět! Měly bychom

vypočítat, kolik tisíc hodin musíme ještě učít línou mládež, než řekneme: »Varšavo, sbohem!«

Broňa mlčky zvedla k sestře své krásné temněmodré oči, naplněné steskem. Proč drásat ránu, která se stejně nehojí? Máňa šelmovsky zamžourala, jako by právě rozluštila obtížnou hádanku. Chytila sestru za obě ruce a zatřásla jí:

„Budeš-li chtít, můžeš se ještě letos procházet po nábřeží Seiny!“

Broňa se náhle vzpřímila a trpce se usmála:

„V té věci, promiň, v té věci nerada žertuji!“

„Míním to vážně. Teď je půl května – a v říjnu pojeděš!“

„Bez peněz?“

„Opatřím je!“

„Nemáš horečku?“

„Ne, ale našla jsem konečně k penězům cestu!“

„V soukromých hodinách po padesáti kopejkách?“ trpce se zasmála Broňa.

„Ne! To bych byla po čtyřech letech zrovna tam, kde jsi dnes ty. Najdu si místo vychovatelky v bohaté rodině. To znamená hrozně peněz, stravu, byt, prádlo! Plat mi zůstane skoro celý. Zač bych jej utratila? Ptala jsem se už, co mohu dostat. Asi čtyři sta rublů ročně. A za ně ty budeš studovat v Paříži. Něco přidá taška – to víš, že by dal poslední košili s těla!“

Broňa hledí nechápavě. Vychovatelka je v bohatých domech tolik jako služka. Je to velkorysá, tak bezmezná obětavá, že ani nechce rozumět.

„A co tvoje studium?“

„Až budeš lékařkou, pomůžeš zase ty mně! Cožpak nechápeš, že obě najednou nikdy studovat nemůžeme?“

Broňa trne. Stydí se přijmout sestřinu obět.

„Ale to znamená pět let čekání! Pět let! Jeď napřed ty, Máňo! Jsi nadanější. Já počkám!“

Hlas se jí chvěje. Splnění dávné touhy je nečekaně na dosah ruky, ale svědomí jí brání, aby využila sestřiny nabídky.

Což může souhlasit s tím, aby mladší sestra jedla po nekončících pět let hořký chléb panské služebnice?

„Hlouposti!“ vpadá Máňa drsně, aby zakryla citové rozvinění. „Kolik je let tobě? Dvacet! – A mně? Sedmnáct! Kdo může čekat? Jsme domluveni. Ruku na to!“

Ale nedostala sestřinu pravici do své. V Bronině hrudi se vzpíjal příboj bezmezné vděčnosti. Místo podání ruky vrhla se Máňe na prsa, a zajíkajíc se pláčem, šeptala:

„Nevím, jestli smím ... Ale do smrti nezapomenu ...“

Smácela při tom sestřino rameno slzami nepopsatelné radosti.

KDYŽ Broňa v polovině října odjela, Máňu zachvátil divný pocit. Život jako by náhle zesmutněl. Domov byl už jen z poloviny domovem.

Poznávala den za dnem jasněji, že ve zmlizelé sestře žily pro ni vlastně dvě osoby – matka a přítelkyně. Ke komu se měla nyní utíkat o mateřské rozhodnutí v mnohých otázkách? A s kým si mohla teď kamarádsky porozprávět o studiích a o snech, které i jí vedly do Paříže?

A Máňa by v těch podzimních měsících tolik byla potřebovala matku, i přítelkyni! Nastoupila službu vychovatelky v rodině bohatého varšavského advokáta. Ale hned v prvních dnech poznala, že je to cesta velmi neschůdná a plná hořkosti. Divný byl dům, do něhož vstoupila. Až do té doby Marie jen v románech potkávala lidi, v kterých žízeň po bohatství vysušila každý slušnější cit. Zde viděla do jejich života jako do rozevřené dlaně své ruky.

Divný dům! Na jedné straně proudem odtékalo zlato, na druhé se přiskrcovala nejnmutnější vydání. Paní domu objednávala své drahocenné toalety z Vídně i z Paříže, a švec ze sedství chodil téměř každou sobotu upomínat o několik rublů. Pan advokát porozbíjel nedávno v opilosti řadu zrcadel v přední varšavské restauraci a nejedna stovka padla na ten junácký kousek. Ale služka, která měla ubohých pět rublů měsíčního platu, musela zaplatit i starý hrnceček, když jí náhodou vyklouz z prstů.

A studený ženský hlas vyčetl Máně hned v prvních dnech,

že žádá trochu mnoho za své vyučování, když se městem potloukají desítky chudobných studentek, ochotných učit za polovinu.

„Studené peklo“ říkala Máňa honosnému domu.

Ale když zaběhla někdy večer domů, dusila v hrdle každý vzdech a strhla se utrousit slzičku. Viděla, jak otcovy usiřené oči hledají úsměv na její tváři.

Někdy však se jí zdálo, že smutek visí na každé vteřině těch podzimních dnů a jako dusivý plyn rdousí poslední radost, která jí zůstávala – radost z práce.

Měla na štěstí tichý přítav, v němž mohla kdykoli složit své břímě. Byl to dům hlídáný mluvčím lvem. Někdy se vyřvala po večeri ze „studeneho pekla“ a spěchala tichnoucími ulicemi k Příborovským. Seskupily se kolem ní hned tři bytosti, dychtivě potěšit: Kazi, její mladší sestra Ula, i sama paní Příborovská. Jako v dětských letech dostala svůj šáléček čokolády a musela se zpovídat.

Někdy se zastyděla, že nemá dost statečnosti, aby nestřásla své trampoty na cizí bedra. Pak našla sama sebe, pohodila pyšnou hlavou a začala napadat své zaměstnavatele vtípem.

„Náš pán,“ říkala a výraz „náš pán“ byl prosáklý pohrdáním, „je v pondělí Polák, ve čtvrtek Rus, v neděli Francouz. To se pozná podle vousů. V pondělí mu visí kníry dolů jako pravému Polákovi. To sedí v advokátské kanceláři a přijímá zákazníky. Ve čtvrtek si natahuje bradku, aby se zdála plhovousem. Chce vypadat jako Rus! V ten den totiž mívá jednání s úřady. V neděli si nakrouť knír po francouzsku – trčí mu z každé strany obličje jako šídlo. A nutí rodinu, aby mluvila francouzsky, protože k nám jezdí hosté. Ale je to taková drvoštěpská franština, že by se v Paříži museli domlouvat rukama.“

Máňa se směje, ale třem Příborovským je úzko. Do jakých surových rukou padlo toto milé a moudré stvoření! Znají však jen jednu radu:

„Odejdí odtud! Najde se něco jiného!“

Marie však ví, že dobře placených míst je málo. Nesmí

ztratit svých čtyři sta rublů ročně. Kупuje za ně sestřino štěstí. Polyká hořkost, zakusuje rty, ale potají přece přemýšlí o novém místě.

Začátkem ledna vpadla k Příborovským:

„Dala jsem výpověď! Pojedu na venkov. Sto kilometrů od Varšavy.“

„Pryč z Varšavy?“ žasla Kazi. Věděla, že nabídky z venkova přicházely i dříve, že je však Máňa nepřijala. Lpěla na rodném místě kvůli otci i přítelkyním a držela ji tu také „potulná universita“. Marie však už má v hlavě všechno vyřešeno.

„Co mi zbývá? I kdybych ve Varšavě našla kdovíjaké místo, nevyplatí se. Ve velkém městě člověk musí koupit to i ono, lépe se oblékat a obouvat. A tam? Dávají mi celé zaopatření, vlastní pokoj, všechno, všechno! A čtyřicet rublů měsíčně! To je bezmála pět stovek ročně. Pět stovek!

Jen o tatínka mi srdce pláče. Ale zatím s ním zůstává Helena a Josef.“

Je plna naděje, ale Kazin obličej zapadá do smutku. Ula, která je o rok mladší, ale ve všem se chce vyrovnat starším, přichází s návrhem:

„Musíš se s Varšavou nějak skvěle rozloučit. Sedmadvacátého ledna máme v tanečních prodlouženou. Kdybys šla ty, půjde i Kazi. Pojď! Roztočíš se naposledy ve Varšavě!“

Marie dlouho neváhá. Před dvěma lety divoce protančila masopust na venkově. Ty vzpomínky v ní ještě hrají. Ale hned se probouzí vzorná sestra: „A co Hela? Mohla by také?“

Kazi v nadšení svírá Marii v náručí a zasypává její tváře polibky. Ula skáče kolem, těleská rukama a prohlašuje, že to musí být prodloužená, jakou ještě nikdo nezažil. Nazve známých chlapců a všechny čtyři budou tančit od prvního kousku do posledního.

Helena přijala zprávu se stejným nadšením. O překot se pustila do příprav. Zbýval na ně sotva týden. V bytě se objevila laciná domácí švadlena, která se už vyznala v umění, jak

starým šatům děvčat Sklodovských přikouzlit pel novosti. Hela pomáhala a napiňovala byt zvonivým smíchem. Co chvíli stála před zrcadlem v úboru, který znal ještě slávu „kuligů“, a Máňa s podivem hleděla, jak obnošené šaty ztrácejí svoji všednost v sousedství Heleniny krásy.

Všechna tři děvčata Sklodovských platila mezi známými za hezká, avšak v Helenině postavě i tváři jako by všechno dědictví rodové krásy bylo sečteno a podtrženo. Zteplilou postavou vynikala nad obě dívky. Máňu převyšovala div ne o celou hlavu, Broňu o půl. Útlá v pase, pružná jako mladá břízka, měla pohyby, v nichž vždycky dřímalo cosi hravého. Z jemných rysů tváře zářily velké šedémodré oči, rozsažené od sebe ne zvykle daleko. To dávalo jejimu obličejí milý, skoro dětský výraz.

Marie věděla, že sestra je krásnější, a už napřed se jí zdálo samozřejmé, že v tanečním sále sklídí také větší úspěchy. Příprav k večírku, jímž se měla s Varšavou nadlouho rozloučit, zúčastnila se jen trpně. Starost o šaty ponechala Hele a švadleně, ačkoli již v polovině ledna opustila „studené peklo“ a zůstala doma. Ve čtrnácti volných dnech bylo třeba dát do pořádku šatstvo, prádlo, boty a především knihy. Ve velkém rodinném kufru se vrstvily učebnice matematiky, fysiky, chemie a kdo ví, čeho ještě. Máňa minila studovat dál sama.

V posledních dvou týdnech varšavského pobytu snažila se být co nejlíže otci. Podvědomě byla k němu poutána mnohými povahovými rysy, vědomě mu chtěla oplatit starostlivost, s níž se po léta snažil nahrazovat péči matčinu svou mužsky nemotornou nežností. Večer co večer besedovali teď za šera pospolu, někdy i s Josefem. Ten obyčejně poseděl jen málo, zato však jaké noviny přinášel!

Už přes tři léta se podzemí Varšavy chvělo temným vřením. Dělnictvo, odbývané žebráckými platy, co chvíli se bouřilo. Hlad je hnal do ulic. Jak mohla žít rodina nádeníka, který za celý měsíc těžké roboty vydělal čtrnáct rublů? Neccelych padesát kopějek na den pro rodinu s třemi čtyřmi malými dětmi!

A zatím co přičinlivý dělník stěží sehnal nezbytných čtrnáct rublů, dostával carem jmenovaný přednosta městského úřadu za týž čtyři neděle šest set rublů!

Bouře začaly před čtyřmi lety velikou stávkou v železničních dílnách. O rok později se srotilo dělnictvo znovu. Tentokrát proti ponižujícímu zacházení s ženami, dělnicemi. A loni k podzimu burácely ulicemi výkřiky veliké demonstrace nezaměstnaných.

Stále neklidnější byl život polského hlavního města a Joze se mnoho dovídal od svých přátel z předměstí.

Máňa naslouchala vzrušeně. Její přítelkyně měly mezi svým semlnatým a osmnáctým rokem v hlavě jiné otazníky, ale ona věděla už mnoho o nové myslence, která zbaví jednou dělníka hlady i otroctví – o socialismu. A jako většina studentů z „politné university“ přimýkala se i ona k novému učení.

Věděla také, že pro socialismus byl ze studií vyloučen záhlavný přítel profesorky Pjasecké Norblin a že s ním nějak tajemně souvisí i krásný polo-Polák, polo-Gruzin Stanislav Kuničský.

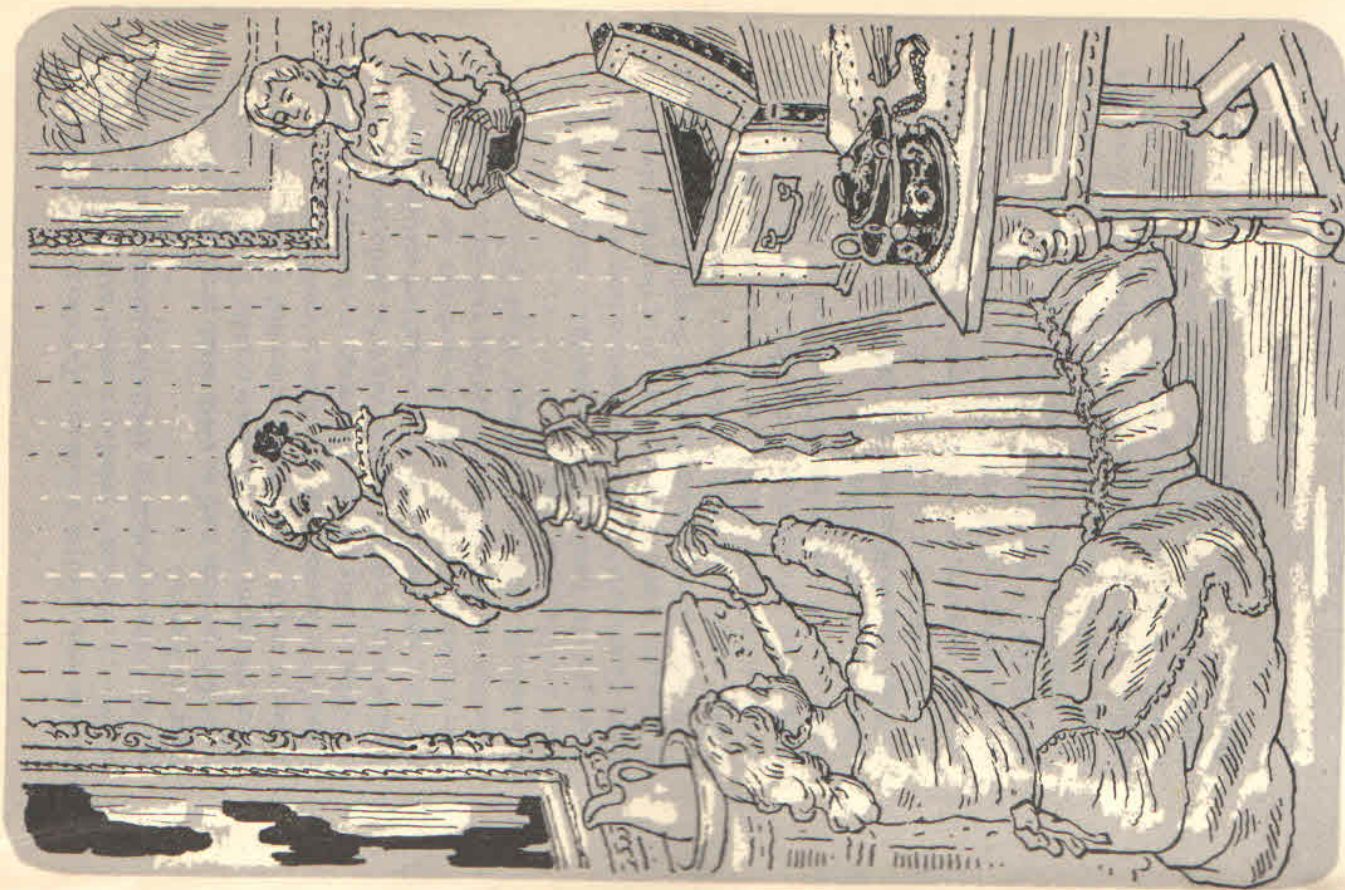
Poslouchala s porozuměním ohnivé řeči o nadcházející světové revoluci, neboť vášnivá láska k svobodě nikdy v ni nedřímala, ale od revoluční činnosti ji vzdaloval shon za chlebcem, dělní pohánání za výdělkem z jednoho kouta Varšavy na druhé nakonec i zaměstnání vychovatelky. Přispěla jen několikrát sdělením svého pasu k těmto cestám revolucionářek.

Slyšela i o velikém zatčení dělnických vůdců a živě ji zaplnila zpráva, že také bratr Leonie Kuničské byl uvězněn.

To bylo před půl druhým rokem, a život Varšavy běžel zplněn dál. Před carskými soudy padaly rozsudky: vězení, Sibíř, nevolnictvím pronásledování, že je téměř nevnímali.

A tak i děvčata Sklodovských žila teď svým starostem, a to přípravami k odjezdu. Hela chystáním k tanci.

Byl se co chvíli přibíhala podívat, jak pokračuje šití šatů. Když se ohlédla všechno – i staré saténové šaty Mániny, zdo-

beně laciným modrým tarlatánem. Tarlatán pocházel také ještě ze slavných celoročních prázdnin a musel nahrazovat drahý tyl, na nějž Máňa přes všechno švadelnino naléhání nechtěla obětovat ani kopějku.

Někdy přinesla Kazi ze svých zásob pentličku a pak s Helenou celé hodiny zkoušela, kam ji posadit. Že by bylo ozdůbek na šatech mnoho, o to neměly nejmenšího strachu. Móda přeplňovala i nejproustší šaty kraječkami a mašličkami.

Máně se zdály tyto okrasné porady trochu směšné. Přivítala Kazi, a vždy se rychle odtáhla. Ale když přišlo ráno očekávaného dne, neubránila se ani ona radostnému třetění. Připomínala si poslední ples na zámečku hraběnky de Fleury, kdy protančila své střevice tak, že ráno putovaly do odpadků. Prohlašovala, že konec dnešního tance nebude jiný. Protančí střevičky a půjde domů bosa.

A Helena, hned jak ráno vyskočila z lůžka, ustrojila se znovu do staronových šatů a důkladným rozborem svého obrazu v zrcadle zjistila už po padesáté, že je skutečně půvabná.

V těch dnech tanečních příprav se život jevil děvčatům jako růžová přímka načrtnutá do budoucna lehoučkým šetětem. V téže době kreslily mocné ruce ve varšavské pevnosti jiným lidem černou čáru do nejbližších dnů. A osud položil průsečík těchto na sobě nezávislých linií – růžové a černé – na den dvacátého devátého ledna 1886.

Toho rána se Kazi rozběhla mrazivými ulicemi naposledy ke svým přítelkyním. Zdálo se jí, že je potřeba ještě jednou napevno domluvit, co už dávno bylo do nejménších podrobností dohodnuto: že si pan Příborovský vypůjčí kočár hraběte Zamojského i s přemovaným kočím, ten honosný vůz, že přijede před chudoučký dům v Novolipkách a odveze obě Sklodovské zpět do paláce. Odtud pak společně – ach, kolikrát, kolikrát to všechno už Kazi s Helenou prohodily! Život však usoudil, aby hraběcí kočár před dům Sklodovských nepřijel. Připravil onoho dne Kazi na ulici takové setkání, že doběhla ke Sklodovským s kapesníčkem provlhlým slzami.

A nově krůpěje padaly do šátečku, když vypravovala, že narazila cestou na Loňu Kuničnou.

„Šla — oči vytěštěné a docela rudé. Neviděla mě, až jsem ji chytila za rukáv.“

„Něco se stalo s jejím bratrem,“ úzkostně se dohadovala Mária.

Kazi přikývla:

„Těsně před vánocemi byl odsouzen k smrti. Ale nikdo nevětil, že by jej opravdu zabili. Kolik už bylo odsouzených, kterým změnili smrt v dlouhý žalář! Stanislavovi je přece teprve dvacet pět let. A dnes . . .“ Kazi se rozvzlykala. Nemohla z místa.

„Popravili ho!“ zděšeně vyjekla Hela.

„Ne! Snad by to bylo lepší. Ale oznámili rodině, že bude oběšen zítra ráno při východu slunce. To čekání, těch strašných čtyřia dvacet hodin! Loňa mi řekla, že rodiče a příbuzní se u nich sejdou a celou noc se budou modlit. Prosilá mě . . .“ pláč přerval její slova, „ . . . prosila mě, abychom přišly za ní. S rodinou že být nechce, modlit že se v té noci nedovede . . .“

Najednou zvedla Kazi obličej zmačený slzami a řekla pro sebně:

„My nemůžeme jít tančit! Vidíte, že půjdete se mnou?“

Slibily s pláčem a hned smlouvaly, koho ještě vzít, aby Lonina bolest byla rozložena na více beder.

Ale nenašly nikoho vhodného pro tak těžký úkol.

Večer, v tu chvíli, kdy se po lesklých parketách rozlétly první páry tancujících, stála čtyři zkormoucená děvčata před dveřmi bytu Kuničných.

Otálela hezkou chvíli, než se rozhodla pohnout táhlem zvonku. Uvnitř se dlouho nic nepohnulo. Pak se ve dveřích objevila podivně změněná tvář Lonina. Zářivě černé oči jako by zhasly pod hustým obočím, nemohly však skrýt do ruda vyplakané bělmo.

Pokývla děvčatům a vedla je do svého pokojíku. V přední se na věšáku tísnila řada kabátů. Rodina se zřejmě shromáždila. V pokojích však bylo nepřírozně ticho. Ale odkud začít?

Na stole hořela lampa s kulovitým stínidlem z ružového skla a naplňovala pokoj sladkou, nevtravou září. V snivém prostředí divého pokoje působila vzpomínka na číhající smrt ještě děsivěji.

Tím hůř bylo děvčatům. Jak najít větu, která by bolest nedrážala, a přece se jí nevyhýbala?

Začala nakonec nejmladší, Ula Příborovská, s přímočarou prostotou, které je schopno jen mládež:

„Loňo, vypravuj nám o svém bratru!“

Výzva se zdála všem nesmírně krutá. Máňa až dech zatajila. Ale ku podivu, Loňa se po krátkém zaváhání rozpovídala. Zdálo se, že je tak naplněna myšlenkami na bratra, že by stejně o ničem jiném mluvit nedovedla.

„Mít takového bratra je dar, který jsem si snad ani nezasloužila. Byl o šest let starší než já a vždycky mi připadalo, že jde přede mnou a vede mě za ruku. Zdálo se mi, že všechno ví, všechno přemůže, každému nebezpečí že se vysmívá.

Možná, že představa o jeho moudrosti a síle vznikla už v dětství. To jsme žili ještě na Kavkaze. Bylo mi necelých šest let, jemu dvanáct. Rodiče s námi často jezdili na výlety do hor. Maminka neuměla žít v městě, proto také tak brzy zemřela. Vždycky tíhla k výškám, protože se tam narodila. Rodiče zašli do nějaké chaty a my s bratrem jsme se pustili bez jejich vědomí na nerozvážený výlet. Vysoko na skále nad námi byl les. Vzduch byl tak čistý, že se zdálo, jako by ty zkroutené borovice byly na dosah ruky. Lezli jsme výš, výš, ztratili jsme se mezi skalami a najednou nad námi vyvstal černý mrak. Začalo pršet, prude, jako by celé sloupy vody padaly.

Vyděšili jsme se jistě oba, ale bratr nedal na sobě nic znát. Ukryl mě pod převislou skálou a přitiskl se těsně ke mně. Myslela jsem, že jsme oba dobře ukryti, na mne ani nekaplo. A pak

jsem poznala, že po celou dobu bouře valila se voda po jeho zádech, protože úkryt nestačil ochraňovat nás oba. Když bouře přišla, hnaly se shora potoky kalné vody. Netroufala jsem si do nich ani omočit stěvíček. Stašek mě vzal na záda a nesl přes přívaly s kamene na kámen až dolů.

Neptejte se, co dostal od rodičů! Ale já jsem na něho hleděla jako na hrdinu – a to už ve mně zůstalo.“

„Byl hrdinou i teď!“ řekla Ula.

„Proč byl? Ještě je,“ ozvala se Máňa, „a možná bude! Kolikrát už stáli odsouzení na popravišti, a v posledním okamžiku jim oznámili milost. Sám Dostojevský . . .“

„Ne!“ přerušila je s truchlivou pevností Loňa. „Pro něho milosti nebude. A stejně pro ty tři, kteří mají umřít s ním. Jeden je Rus, dva jsou Poláci!“

„A proč je . . .“ nedopověděla s hrůzou Helena.

A Leonie Kuničká, která nikdy nic neprozradila z bratrovy spiklenecké činnosti, začala vypravovat s nečekanou upřímností.

„Už není co tajit,“ prohlásila. „Všechno je stejně prozrazeno!“

Udivená děvčata slyšela příběh revolucionáře, oddaného až k smrti boji za lidskou svobodu. Studoval na vysoké železniční škole v Petrohradě a tam navázal první styky se skupinou revolučních studentů. Byla to ona skupina, z níž vyšli odvážlivci, kteří rozdrtili bombou carův kočár na petrohradské ulici.

Pak se vrátil na krátkou dobu do Varšavy. Před dvěma lety zmizel, jako by se do země propadl. V rodině nikomu neřekl kam. Ukázalo se, že byl ve Francii. Založil v cizině socialistický časopis pro polské dělníky. Přes Rakousko jej tajně dopravovali sem. Ta cesta do Francie, byl odvážný kousek, ale jemu nestačil. Koncem ledna se vrátil a na jaře už byl za hranicemi zas. Věděl tehdy, že carská policie po něm pase. Mohl zůstat venku, ale nechtěl opustit načatou revoluční práci.

Zvolna a bez vášně vyprávělo pak bledé děvče o bratrově zatčení v létě 1884, brzy po druhém návratu z ciziny. To mu bylo třiatdvacet let.

Přes půl druhého roku proseděl za mřížemi. Vojenský soud odsoudil v prosinci šest obžalovaných. Dva dostali milost. A Stanislav?

Bylo k půlnoci, kdy Lonina zpověď došla až k mezníku nejbolestnějšímu.

„Co asi dělají teď?“ optala se Helena šeptem, ale nečekala odpověď. Co dělají? Všechny si představovaly jasně, že sedí v kamenné kobce na hrubé pryčce, okovy na rukou, a vzpomínají také. Kdyby tak bylo možno šeptnout jim nějaké dobré slovo, jen jedno, jediné slovo – o lásce, která se vzpíná za nimi až do strašlivé pevnosti nad Vislou.

Najednou Kazi zprudka vyskakuje a upírá oči na malé stojící hodiny na nízkém prádelníku:

„Je půlnoc! Začíná poslední den! Modleme se za něj! Modleme se!“

Ula se první vrhá na kolena. Za ní Kazi a Hela. Bledá Loňa zůstává zhrouceně sedět na okraji pohovky. Vrtí hlavou a říká s patrnou snahou, aby její slova nikoho nezabolela:

„Nevím, mám-li. Bratr nevěřil v Boha tak, jak jsme se tomu učili. Říkal, že v té věci nikdo nic neví a nikdy vědět nebude. Snad je nějaká vesmírná síla, která hýbe nekonečnem. Ale jestli je, o nás jistě nedbá a my jí nemůžeme nic říci.“

Děvčata poslouchají zděšena – jen Máňa chápe. Kolikrát slyšela takové podivné vyznání víry v „potulné université“.

„Ale ty se přece můžeš modlit!“ volá chvějícím se hlasem klečící Ula a zvedá ruce k bledému děvčeti.

„Já nemohu, Ulo! Nemohu! Odpust! Učil mě věřit v člověka, v jeho dobrotu, v jeho sílu. Říkal, abych místo modlitby četla životy velikých lidí. Tak se modlím. Ale s vámi? To už nedovedu!“

V té chvíli má Máňa neodolatelné nutkání obejmout Loňu a přitisknout její bolestnou hlavu ke své. Cítí, jak se jí srdce prudceji rozbušilo. Což neprošla sama touž plamennou vzpou-

rou proti představě Boha, když zemřela matka? Kuničká se zvedá a říká tiše:

„Ale proč byste se vy nemohly modlit?“ Trojice děvčát klečí a polohlasně odříkává Otčenáš. V růžovém šeru stojí jen dvě – Loňa a Marie.

Děvčata se modlí dlouho a bolestně; pak se zvedají, rozchvělá až ke kořenům svých bytostí. Kazina krev buší neprudčeji – chtěla by nějak zase spojit skupinu, která klečela, a ty dvě, které vytrvaly v tichém mlčení.

„Snad bychom mohly potichu zazpívat?“

Kuničká soublesně kýve hlavou, ozdobenou nádhernými havraními vlasy, dnes tak divně nespořádanými. Usedly zas, ale nikdo neví, jaký zpěv začít, aby nerušil velebnost, kterou pocítují všechny. Nábožnou, nebo revoluční?

Helena Sklodovská však nalézá píseň, která spojuje všechny: zbožnost i vzpouru, zoufalství i prosbu. Žádný národ na světě nemá zbožnější a rouhavější píseň. Aby se zrodila, muselo Polsko projít bezměrným hořem. Krev marně prolitá, spálenistě měst a vesnic, celé století marných modliteb – to všechno zní v té strašné písni. V ní se už neprosí, ale vycítá a vymáhá se na Bohu slitování.

Helena začíná přidušeně a tím vášnivěji. Ostatní hlasy splývají s jejím:

*„S požárů dýmem lkavými zpoony
k tobě, ó Pane, bije náš blas.*

*Zaloba strašná, poslední stony –
z těch proseb věčných běží náš vlas!*

*Bez žalob my už neznáme zpěvu,
trnový věnec vrost' v bledou skrání.*

*Jak věčný pomník božibo bňevu
k obloze trčí prosící dlaně.“*

Konec písně doznival ve vzlykotu, slzy však bolestný oheň nechasily. Za první písní zazněla druhá, zas divná, zpola nábo-

ženská, zpola vlastenecká. A každou sloku uzavírala zoufalá prosba:

*„Otčiny volnost
rač nám vrátiť, Pane!“*

Čas se blíží k ránu. Loňa Kunická už chvílemi ztrácí svůj klid a propuká v pláč. Děvčata se tlačí kolem ní, stírají slzy. V dojemné snaze po úlevě nutí ji vypít trochu čaje, který připravila stará služka. Ani ta nespí v této hrůzné noci. Od večera klečí na tvrdé zemi před křížem postaveným na široké desce, která přikrývá její lůžko v koutě kuchyně. Klečí, spíná ruce, úpěnlivě se modlí a hlasem pláče. Bůh neslyší.

Nad střechami se zvolna zvedá první zářící světla. Loňa rozhrnuje záclonu a dívá se na sinavý pruh na šedém nebi jako smyslů zbavená.

Děvčata ji odtrhují od okna, usazují, objímají. Ale i jejich oči jsou přitahovány oblohou.

Světlé pásmo nad střechami zlátne. Žluté plameny vyletují do výše. Rozednívá se.

„Teď, teď!“ úpí Loňa, celou délkou těla klesá na pohovku a zaryvá tvář do podušky. Děvčata znovu padají na kolena. Bezděčné obracejí tváře k nejstaršímu bohu lidstva, přicházejícímu slunci, jako by odtrud mohla ještě nějaká naděje zaváznout.

Ale všechny vědí, že nemůže. Hlasitá modlitba, přerývaná štkáním, zní šerým pokojem. A po chvíli s nimi klečí a vzlyká i Loňa Kunická, i Marie Sklodovská. Nesklanějí hlavy před velikostí Boha, který zapomněl na spravedlnost, ale před nesmírnou obětí těch, kteří ve chvíli rozednění umírají pro spravedlnost světa.

UČITELKA NA VENKOVĚ

O TŘI dny později byla již Marie Sklodovská sto kilometrů od Varšavy. Tři hodiny proseděla ve vlaku a pak jej vyměnila za sáně, které pro ni na nádraží poslal pan Zemiňský.

„Do Ščuk je daleko, strýčku?“ optala se obstarožního kočího v dlouhém ovčím kočichu a s chlupatící tak naraženou, že mezera mezi vyhrnutým límcem a beranicí nestačila na víc, než aby tudy vysunul krátkou dýmku.

„Jestli je to daleko? Kdežpak, slečinko! Kousek!“ Mlaskl a lehce přešel bičem po zádech pěkných hnědých koní. Sáně se rozletěly krajínou, která mladou vychovatelku překvapila svou jednoduchostí. Tvořily jí dvě roviny. Bílá, po níž se hnaly sáně, a šedivá, ležící nízko nad ní jako olověná deska. Jen zřídka kde se vzepjal k šedému nebi holý černý keř nebo strom.

Z počátku neměla Marie valně pokdy, aby si krajínu prohlížela. Kočí ji zabalil do velikého pánského kočichu a přikryl tolika houněmi, že měla pilno, než se uvelebila v té povodní chlupů a tlustých tkanin. Že jí novi zaměstnavatelé poslali tak bohatou výbavu proti mrazu, v tom viděla dobré znamení.

A druhá příjemná vlna v ní vyvstávala pod vlivem vzpomínky na podobné sanice u strýce Kazimira. Tam byla šťastna, jak na venkově vždycky. Snad i tady bude dobře.

Nadějněma očima zatékala po jednovárně krajíně. V dálce hledala, co by se podobalo panskému domu. Když už koně vytrvale klusali téměř hodinu, optala se znovu:

„Je to daleko, strýčku?“

Obrátil k ní svou dýmčičku a opakoval:

„Kdežpak, slečinko! Kousek!“

A zas neviděla nic než bílou pláň, vozkova záda v ovčím kočise a poskakující temena koňských hlav. Únava jí padala na víčka. Optěla se o měkké sedadlo a zdřímla. Byla znavena jízdou i shonem posledních dnů. Z počátku se propadala do příjemných mráskot. Pak se do snů začaly míchat vzpomínky kalné, tísnivé... Světlice, kde klečí pět děvčát s očima vytřeštěnými na bledou předzvěst vycházejícího slunce. Otrásla se a probudila prudkým skubnutím. Stáli před jednopatrovým venkovským stavením, nevzhledným, ba skoro špinavým. Šeřilo se už.

„To už jsou Ščuky?“ řekla překvapeně.

Kočí sestoupil s kozlíku a pak teprve odpověděl:

„Ne, ne, slečinko! To je hospoda. Tady mám pro vás koupit čaj.“

„Pojedeme ještě daleko?“

„I ne, slečinko, kousek!“

„Nechci tedy čaj. Děkuji!“

Zas jeli a po době, která se zdála nekonečnou, optala se Marie znovu, jak daleko ještě. A kočí odpověděl stejně pokojně jako dříve:

„Nedaleko, slečinko! Kouseček!“

Prospala však zase nejméně hodinu, než sáně zastavily před domem, který se ve tmě zdál hodně rozlehlý a měl celou řadu osvětlených oken – v přízemí i v jediném svém poschodí.

Co bylo dál, znavená a rozespalá Marie vnímala jako v mlze. Vešla do široké osvětlené haly, do níž se vhrnulo na jednu mnoho lidí – starší pán, nějaká slečna asi sedmnáctiletá, pak starší dáma, málomluvná, ale usmívající se, desítiletá holčička, jejíž obličej prozrazoval neovladatelnou zvědavost, chlapeček asi tříletý. To byly zřejmě osoby hlavní. Ze schodiště i ze dveří v pozadí vyhlédlo několik ženských tváří – patrně služebné a kuchařky. Mnoho úst mluvilo najednou, ptali se na cestu, tiskli ruce. Kočí prošel kolem, v rukou dvě chudobná

zavazadla nové vychovatelky, těžký kufík s knihami a lehoučkou krabici, skrývající Mániny druhé šaty a trochu prádla.

S plachým úsměvem odpovídala, nevědouc kloudně co, slyšela jména a nevnímala je, otupělá mrazem i dřimotou.

A pak se octla v prostorné vytopené komnatě, vybavené nábytkem, z něhož si její ospalé oči vybraly jen dvě věci: stůl s příchystanou večerí i s důkladným čajníkem a bílé rozestlané lůžko u stěny vpravo.

Ráno bylo všechno jasné – v její hlavě i v domě.

Když ji služebná zavedla k snídání dolů do jídelny, teprve se podrobně seznámila s rodinou, již měla sloužit.

Pan Zemiňský byl vyšší postavy, velmi pohyblivý, hubený, s vypjatým nosem a s trochou nepořádných hnědých vlasů, které u skrání bělavě prokvetaly. Jeho choť mohla sloužit za model pro obraz pečlivosti. V plavé koruně jejího účesu byla každá kadeř na vykázaném místě. Modré oči hleděly trochu ostře, ne sice zle, ale nějak dohlíživě. Tvář měla hladkou, bez vrásek, ač jistě už silně překročila čtyřicítku.

Pak představili učitelce děti. Osmnáctiletou Bronku s velkým přívětivým očima, které měly barvu i lesk právě vyloupnutého kaštanu. Marie se dověděla, že v ní bude mít také žačku, ač hlavní svěřenkyní zůstane desítiletá, poněkud nadměř baculatá Andža.

Do žakovských let ještě nedorostl tříletý Stašek a posledním členem rodiny byla Marychna – růžové půlroční robátko.

Pak přišla obvyklá otázka, jak se Marie vyspala po prvé pod neznámou střechou. Odpověděla s úsměvem:

„Jako tělo bez duše! Zažila jsem však veliké překvapení, když jsem ráno vyhlédla z okna. Včera jsem opouštěla Varšavu a aspoň z jedné věci jsem se radovala: že dlouho nevidím žádný tovární komín. A můj první pohled padl dnes na nebetýčný komín a na tovární budovy kolem něho.“

Domáci se usmívali a pan Zemiňský se zřejmou hrdoostí vysvětloval:

„Náš cukrovár vás tedy polekal? Ale smířte se s ním! Jeho zásluhou nežijeme tak zapadle, jak na venkově bývá. Živí dva inženýři a několik úředníků. Každý objednává nějaký časopis, také knih mají chlapi dost, nebude se vám tak stýskat po kultuře hlavního města.“

„Och, slečna nebude mít asi mnoho času na stýskání,“ řekla paní Zemiňská. „Andža se o to už postará! Byla bych ráda, kdybyste se hned dnes ujala její výchovy. Ráda se učí, ale ještě raději nic nedělá. Ráno ji budete musit probouzet studenou vodou! Kdyby bylo na ní, protáhla by si noc až do oběda.“

Ty věty poněkud zchlazovaly Mánin teplý dojem z nového domova. Ne tak obsahem – věděla už, že nebude jen učitelkou, ale také vychovatelkou, ba trochu i komornou, zarážel ji však strohý, skoro rozkazovací tón.

Práce se rýsovalo až příliš bohatě! Jen vyučování samého měla mít denně sedm hodin – čyři s Andžou, tři s Bronkou. Od osmi do desíti se tedy obírala dvěčáskem a pak se pustila s Bronkou do francouzské gramatiky. Seděly při tom samy dvě v dívčím pokojíku, vkusně vybaveném blýskavým světlehnědým nábytkem s něžnými prohnutými nožkami.

Sotva proběhly dvěma třemi stránkami učebnice, Bronka položila drobné dlaně na rozevřenou knihu a zaprosila:

„Dnes je první hodina! A my ji oslavíme, ano? Prosím, pěkně prosím, vypravujte mi něco o Varšavě! Byla jsem tam dvě léta, ale život jsem viděla jen okny pensionátu. I o sobě mi něco povídejte, buďte tak hodná!“

Máně stačilo pohlédnout do čisté polodětské tváře, vroubené hnědým vlasem, i do očí prosících a radujících se zárověň, aby si děvče zamilovala. Byla ji nakloněna ostatně už od té chvíle, kdy slyšela, jak jí říkájí. Bronka, Bronislava, Broňa – to jméno už samo bylo posvěceno láskou a vzpomínkami. Na sestru, ale také na matku!

Cítala nejasně, že vedle žáčky bude tu mít i přítelkyni. Učitelka byla jen o půl roku starší než žáčce.

Sklopila tedy francouzskou učebnici a usmála se shovívavě drobnými rty:

„No, že je to napopravé! A co chcete vlastně slyšet, Broňko?“

„Všechno, všechno, slečno! A nejdříve o vás, o vaši rodině. Tatínek říkal, že četl nějaké články o chemii nebo o čemsi takovém, které přeložil váš pan otec z angličtiny. A vy přý toho tolik umíte!“ lichotně zahrála očima, a nečkáajíc na odpověď, pokračovala:

„Tatínek také všelícemu rozumí, chemie je jeho koníček. Řídí cukrovar, spravuje panství Cartoryských, a všechno chce mít podle posledního slova vědy. Ale počkejte,“ zarazila se najednou, „já bych vypravovala nezajímavé a přišla bych o zajímavé. Povědějte, prosím, už vy!“

Máňa odhrnula se svého hladkého, vyklenutého čela na zlátlé kadeře a ostýchavě se usmála. Rozhodně nepatřila k lidem, kteří hned při prvním setkání položí komukoli celý život na stůl. Ale pak se v ní rozehrály vzpomínky. Snad proto, že na ně neměla skoro nikdy čas, drala se teď minulost na světlo ohnivě a nezadržitelně.

Vyprávěla o dětství, o smrti matčině, o hrůze, kterou naháněl mladým žabkám inspektor Hornberg, přešla na život v ruském gymnasiu, na svůj tanec při smrti cara Alexandra i na tajnou napínavou vojnu s „Majerkou“. Pak vesele představitela Bronče svou rodinu. Otce, který je učenec i milovník veršů, Helu, jež převzala po ní hodiny roztroušené po Varšavě, pak přešla na divčinu jmenovkyni, která se už prochází po pařížských ulicích, a obě si upřímně vzdychly při vzpomínce, že je někde svět, v němž dívky studují, k čemu mají chuť.

Konečně došlo i na Josefa, jenž studuje lékařství na varšavské universitě a všemu se učí dvojnou; ke zkouškám v ruštině, pro sebe v polštině. Broňka do té chvíle soustředěně se děla a chtivě vnímala každinké slovo. Pak najednou vybuchla:

„Já mám také bratra na varšavské universitě! Ó slečno, vy jste poznala teprve polovinu naší rodiny! Nás je požeňnaně. Kromě nás čtyř zde jsou ještě tři bratři ve Varšavě – dva v pensionátě, nejstarší Kazimír na universitě. Já vám ho ukáži.“

Se směšnou dětskou vychloubačností vytáhla ze stolku fotografii jinocha s měkkými plnými rty a s veselýma očima, které i na šedém snímku připomínaly stále nadšené zraky Broňčiny.

„Počkejte, až přijede na velikonocel! Bude se vám líbit! Ó, Kazík se zamlouvá všem děvčatům na deset mil daleko,“ rozesmála se. „A jak tančí! A víte, slečno, že za týden – už ani ne za týden – pojedeme na ples do Karvače? To je tady blízko, tam bývají slavné plesy. Musíte s námi! Musíte!“

Mladinká učitelka se jemně usmála a zavřela odmítavě hlavou. Kdyby i chtěla, nemá vhodně šaty.

„Nejmenší starost!“ zamávala oběma rukama rozpálená Broňka. Rozvěřela mohutnou vyřezávanou skříň poblíž dveří a Marie uviděla pestrou řadu šatů, zavěšených hustě vedle sebe jako pištalý u varhan.

„Vyberte si! Já mám dost! Upravíme to na vás! Nebo snad netančíte?“ lekla se najednou.

„Tančím – a ráda!“ přiznávala Marie. „Ale zatím bych asi nemohla s klidnou myslí slyšet taneční hudbu. Doma v mé skříni visí šaty upravené pro taneční večírek, kterým jsem se měla rozloučit s Varšavou. Bylo to před pěti dny. Pojdte, povím vám, jak s tance sešlo!“

Odvedla Broňku k něžné pohovčce, potažené pruhovaným brokátém. Uvedly a Marie Sklodovská zvolna a stále vzrušeněji vypravovala o noci, která se naplnila hořem místo radosti. Divka poslouchala, úzkostí skoro nedýchajíc. Dojímal ji hrůzný konec mladého života, strhovaly náznaky záhadné revoluční činnosti. Vzpouza, povstání, odboj – které polské srdce by nezrychlilo tep při takových slovech! A hned mámila na své učitelce příznání, zdali také účinkovala v podzemním hnutí.

Máňa skromně pomlčela o nebezpečném půjčování cestovního pasu. Nepočítala si to za žádnou zásluhu. Snažila se spíše udelit Brońčin buřičský oheň.

„Cožpak musí z každého pokolení část umřít na marných bojích nebo ve vězení? Provádíme teď revoluci tichou. Vzděláváme sebe, vzděláváme lid. Taková děvčata jako vy mají už ve Varsávě zpravidla svůj tajný kroužek dětí nebo větších mladých hochů a dívek a učí je polské mluvnici a literatuře.“

Brońčin obličej vzplanul:

„A vy – vy jste také měla, slečno?“

„Také,“ přikývla Marie bez nejmenšího stínu hrdoosti. „Vedla jsem kroužek mladých dělnic z velkého konfekčního závodu. Přednášela jsem jim, půjčovala knihy, probouzela lásku k četbě. Vyžebrařovala jsem pro ně knihy po všech známých rodinách. Měly jsme nakonec už hezkou knihovničku.“

Brońčin obdiv k nové učitelce vzrůstal. Jako by z ní vanul vítr dalekých obzorů, velikých myšlenek, hrdinských osudů. Je jenom o půl roku starší podle kalendáře, avšak o celé desetiletí podle zkušenosti.

I Máňa roztává, když čte v Brońčiných očích nadšení a lásku. Už už má na jazyku zpověď ze své největší touhy – studovat, učit se, bezmála by prozradila i svůj závěrečný sen, vydělat si tolik, aby co nejspíš mohla za sestrou do Paříže. Ale stud jí zadržel. Uměla se ovládnout, život jí od mala učil krotit cit. Snad se někdy později otevrou její ústa i k tomuto vyznání, zatím je třeba ponechat tajemství pod sedmi zámků.

Tak přešel první den nové Martiny služby. Jako odličky začátku vypadaly potom i dny a týdny další. Únavné, málo zajímavé hodiny s línou Andžou – a vyučování přerývané vzletnými rozpravami, když přišla řada na Brońku.

Do dnů, které by jinak byly jednotvárné jako průvod řeholníků v stejném šedivém rouše, vpádaly zhusta události mimořádné. Až příliš často se v domě objevovali návštěvníci a pohostinnost domácích pánů ochotně pak rozrušila pevný

pořádek třeba na několik dní. Andža bohatě využívala takových vzrušujících dnů, aby zmizela od pracovního stolu. I Brońka považovala každou návštěvu za tak závažnou, že zapomínala na své úkoly.

Ke všemu byla ještě doba masopustní a „kuligy“ žily i zde, byť ne v té síle, jakou poznala Máňa u strýce Zdislava.

Zima nemohla přejít ani ve Ščukách bez povinného domácího plesu. Tak zavřítla po parketách i mladá vychovatelka. Pro dobrou vůli s Brońkou a také proto, aby neposilovala řeči, které se trousily o její uzavřené pýše, nevyhnula se ani několika tanečním večerkům v sousedství.

Nenašla v nich však opojnou závrať svých prvních venkovských plesů. Ačkoli vždycky tančila s chutí, brzy ji začala ztrácet přičiněním nevtipných, duchaprázdňných synků z okolních šlechtických rodin. Tanečníci byli výteční, dik přemnohemu cviku, ale duch scházel. Totéž pozorovala i u děvčat. Mnohá z nich byla bohatě obdarována vtípem a bystrostí úsudku, používaly však těchto darů jen k zatuchlému klepaření. V tom jim byly vzorem ctihodné matinky, které v koutě sálu neúnavně přemílaly své pomlouvačné třesky plesky.

Duševní život bohaté společnosti byl jako kalný, nevzhledný pramínek, z něhož je neradno pít. Jeden radostný poznatek si však Marie z těchto masopustních mumrajů odnesla přece. Tichým srovnáním dospěla k potěšnému zjištění, že se octla v rodině, která snad jediná v širokém okolí mohla být nazývána vzdělanou.

Pan Zemiňský nebyl ovšem vyznavačem myšlenek, kterými se v těchto letech otřásala kulturní Varsava. Nezajímal se o slova „dělnická otázka“, „socialismus“, „světová revoluce“, ale byl snášenlivý ke každému novému mínění a ve vedení velkostatku i cukrovaru dobře poučený i o objevech nejnovějších. A pokud šlo o jeho paní, Máňa se pomalu učila s ní vycházet. Nebyla zlá, jen hrdá na blahobyť, kterým dům oplýval. Také vzdělání bývalé učitelky ji povyšovalo nad úroveň povídačských dam z okolí a zvedalo teplotu její pýchy.

Zato Bronku zhodnotila Máňa jako pravý poklad. Čím dál víc se k sobě přimykaly. Žačka lnula k učitelce a učitelka k žákyni. Mohla tedy Marie v domě Zemiňských klidně žít. Bohužel byl její mozek ustrojen trochu jinak, než mívají děvčata jejího věku. Nemohla utišit svůj nejvnitřnější hlas – hlas, který volal po vzdělání stále hlubším.

Po večerech, které jediné jí zůstávaly volné, nepřišla-li nějaká návštěva, hladově se vrhala na knihy, jež si dovezla nebo vypůjčila. Polo usínajíc hltala fysiku, chemii, nově nauky o lidské společnosti, matematiku.

Ale začasť v ní toto studium v září malé petrolejové lampy vyvolávalo zoufalý pocit prázdnoty a zbytečnosti. Do celá jasně cítila, oč rychleji by šla kupředu, kdyby mohla poslouchat přednášky, zeptat se na věci nesrozumitelné a poradit se o nápadech, které jí při učení vyskočily v přemýšlivé hlavě. Kniha může být učitelem, neumí však odpovídat, i když se žák ptá sebebolestněji.

Připadalo jí časťěji a časťěji, že tu bude žít jako na dně studny, odkud není výhledu, leda k obloze, která je nedosažitelná. Posílala každý měsíc Broně polovičku svého platu, někdy i víc. Aby si sama pro sebe něco nastřádala, to už tak lehké nebylo. I když neutrácela nic za stravu, musela dokupovat mnoho do svého ubohoučkého šatníku, platit opravy bot, obdávát knihy. Peníze přitékaly jen jediným proudem, ale odtékaly celou řadou stružek, drobných, avšak neumdlévajících.

Víc než peněžní nesnáze však ji hnětl strach, že v tomto sytém domě propadne duševní malosti. Kdy si tvrdila Broně položertem, že je nejhloupějším děvčetem na světě, nyní se jí zdálo strašnou skutečností, že zásoba jejich vědomostí vysychá a vysychá. Scházela jí Varšava, ovzduší domu, v němž vyrostla a kde měly stejné domovské právo věda, hudba i dobré verše. Přirozený stesk člověka, kterého osud náhle hodil do cizího prostředí, tímto hladem po kultuře ještě vzrostl. Kdyby si tak mohla zaskočit do Varšavy aspoň na den, na dva!

Když se přiblížily velikonoce, požádala o krátkou dovolenou. Chtěla se poradit s otcem a vysypat své starosti Kazimíru a Jindřišce. Její plán však rozesmutil Bronku: „Škoda! Na velikonoce přijede Kazimír – byla by z nás veselá trojice!“

Máňa jí určila. Vysokoškolsí studenti mají v Polsku velikonoční prázdniny dvojnásob dlouhé. Nejdříve se světi svátky katolické a teprve dva týdny po nich začnou velikonoce pravoslavné. A varšavská universita dodržuje obojí. Vrátili-li se Marie po čtyřech pěti dnech, pozná i Brončina milovaného bratra. Z tolika chvalozpěvů na Kazimíra probudil se v ní jakýsi zájem, smíšený však s podezřením, že uvidí šviháka, který nebude duševně o mnoho výš než ony tučty mluvků, s nimiž se seznámila na plesích.

Odjela v noci před Zeleným čtvrtkem a vracela se v úterý po svátcích. Nadýchala se varšavského vzduchu, složila valnou část svých trampot do vnitřních duší přítelkyň a odnášela si moudré otcovské poučení:

„Kdykoliv má člověk pocit prázdnoty a bezúčtosti života, je to jeho vina. Vždycky je kolem nás dost bližních, kteří potřebují, aby jim někdo pomáhal. Začni, obětuj se pro ně a najednou poznáš, že tvůj život má smysl. A nenajdeš-li v okolí opravdu nikoho potřebného, pak jsou tu ještě veliké myšlenky, které čekají, aby jim někdo oddané sloužil.“

Marie si zapsala výtěžek dlouhých rozprav s otcem do deníku, ale když jí vlak přinášel blíž a blíž k dočasné domovině a když spatřila okénkem neutěšenou, holou rovinu od obzoru k obzoru, padala na ni stará tíseň. A s ní i pochybnosti! Cožpak se neobětovává dost pro člověka, který jí byl po otci nejmilejší? Nežila víc pro Bronu než pro sebe? A nebyla ochotna obětovat se nejkrásnějším snahám lidstva?

Proč tedy nezmizel z její duše strach ze života ve Ščukách a z jeho prázdnoty? Snad proto, že je té obětavosti ještě málo? Ale komu se obětovat? Liné Andže? Milé, a přece jen příliš jednoduché Bronce? Vždyť ta mohla už dávno odjet do ciziny za dalším vzděláním, kdyby k tomu měla dost chuti.

S úsměvem si však vzpomněla na radu veselé sestřenky Jindřišky: „Zamiluj se! Honem se zamiluj! Uvidíš potom, že svět není tak černý!“

Jindřiška měla svůj předpis na šťastný život vyzkoušen. Nejenže se zamilovala, ale chystala se už i k svatbě. Taková rada nebyla pro Marii nijak užitečná. Držela své srdce na pevné uzdě. Nevzplanulo tak snadno. Vzpomínka na Jindřišku však ji tak rozveselila, že aspoň na chvíli zvedla hlavu.

Kromě toho i návrat začal docela vesele. Na malíčkém hlinitém nástupišti chytila Marii do náruče Broňka. Kde se tu vzala? Za úspěšným nádražičkem stál kočár s podivným kočím. Na kozlíku seděl jinoh veselého pohledu, s lehkým knír-kem a s bohatou úrodou tmavěkaštanových vlasů, které se úporně hnaly do světa ze všech stran placaté studentské čapky.

„Kazimír,“ řekla pyšně Broňka. Seskočil, vyšel děvčatům vstříc a dvorně se uklonil.

„Myslím, že se nemusíme ani dlouho seznamovat. Broňka vám jistě pověděla o všech mých hříších i o ctnostech, mám-li jáké. A já vás dobře znám z jejích dopisů. Vlastně mi píše jen a jen o vás. Vím tedy všechno. Jste zlá, necháváte Andžu klečēt i bijete Broňku rákoskou přes prsty, když udělá na klavíru chybu. A to je nespravedlivé, protože ona v žádné skladbě neudělá víc chyb, než je v ní taktů.“

Mluvil mnoho a lehkomyšlně. Marie pochopila, že žertuje, ale stáhla se nějak do sebe. Nikdy se nedovedla rychle sblížit s novými lidmi. Zkoumala, hodnotila, vážila, a teprve když našla váhu dobrou, přilnula celým srdcem. Kazimíra Ze-miňského zatím jenom pozorovala.

Bylo jí souzeno, aby ještě cestou zakusila mnoho jeho roz-vernosti. Kde byla cesta blátivá, zajížděl s kočárem schválně až na pokraj příkopu naplněného bahnem a předpovídal oběma cestovatelkám pád do blátivé vody. Omlouval se, že koně neovládá, že jim nerozumí, ale kde byl kus suché cesty, ukázal, jak pevně je drží v ruce. Věštval ušlechtilé běhouny do trysku tak divokého, že se děvčatům tajil dech a v zatačkách hrozilo

nebezpečí, že nevyletí-li obě z kočáru ven, vysypou se aspoň Mániiny krabice a balíčky. Pak zas nechal koně jít podle libosti, obrátil se zády k nim, klekl na kozlík a klábosil s děvčaty.

Nemluvil hloupě, uprostřed vtipů postřehla Maňa mnohý samostatný úsudek, nejedno chytré pozorování. Její zdrženli-vost pomalíčku tála. Kazimír byl tak podoběn sestře, že se Marii zdálo, že jej vlastně zná stejně dobře jako Broňku.

Uprostřed cesty svérázný vozataj náhle změnil směr a přes Broňčin pokřik pustil se s kočárem polní cestou kamsi bokem. Po dvou kilometrech ostrého kľusu se ukázal mezi stromy malý zámeček a děvčata pochopila. Kazimír chystal zastávku u sprá-telené statkářské rodiny. Bude jistě spojena s pohoštěním a mnohým povídáním s domácími děvčaty.

Oddech po dlouhém putování nebyl nepřijemný a protáhl se na půl druhé hodiny. Marii to nepřekvapovalo. Věděla už, že se na venkově příliš nespěchá, a na těchto osamělých pan-ských sídlech vlastně vůbec ne. Panstvo si žilo pohodlně upro-střed svých sedláků, muži měli na práci málo, ženy nic. K čemu spěchat?

Konečně stály obě dívky zase u kočáru, ale Kazimírův hlas pořád ještě hlaholil kděsi v jídelně.

„Kdy se rozloučí?“ mračila se Broňka. „Už toho dnes navyváděl dost! Je vždycky takový, když se vrátí z Varšavy. Jako by si chtěl na venkově vynahradiť, oč ve školách přišel. Měly bychom mu něco provést, než přijde!“

„Můžeme,“ po krátkém zamýšlení řekla zvesela Maňa. „Vlezte, Broňko, do vozu a starejte se, aby se neztratil žádný z mých balíčků!“

Děvče ochotně provedlo rozkaz. A sotva se usadilo, vysko-čila Marie na kozlík, chytila otěže a popohnala koně. Tři slečny domácích, které hosty vyprovázely, vykřikly překvapením i strachem. Koně byli běhouni dobrého plemene a příliš ohniví na nezkušenuou ruku. Nikdo ovšem netušil, že ženské dlaně, které je nyní ovládly, tak nezkušené nejsou. Což neprošly školou strýce Xavera, posedlého láskou ke koním?

Ostatně Máňa minila jet jenom kousek a zastavit tam, kde končila ohrada panského sadu. Ale vyjíždka se vyvinula poněkud jinak. Poplašný pískot děvčat vyváděl Kazimíra konečně z domu. Pustil se úprkem za kočárem, který neměl v té chvíli žádnou velkou rychlost. Když však doběhl až ke kozlíku, na němž pyšně trónila Marie, zavýskl nadšením a chystal se vyskočit nahoru. Vítězného zvuku se však lekl náruční kůň, zprudka vyrazil a strhl k úprku i svého druha.

Lehký kočár letěl teď po blátivé cestě prudec, s mnoha poskoky a kymácením. Kazimír pádl ze vši síly za ním. Něco stále křičel, ale Máňa nerozuměla. Jeho hlas se víc a více ztrácel kdesi vzadu a ona měla plno práce s koňmi. Zato jasně vnímala uděšené nářky své zákyně, která s námahou udržovala v kočáře sebe a poskakující balíčky. Marie bokem zahlédla, jak se mňhají pilně plotu, potom nějaké osamělé stromy, keře. Pak začala pole.

Na štěstí byla cesta rovná, bez zatáček a Marie přitahovala opratě takovou silou, že rozdivočené spřežení pomalu přece zmirňovalo svůj let. Mezitím zděšený Kazimír vytvále běžel blátivou cestou ve stopách kočáru. A když povoz téměř stál, octl se nenadále na kozlíku.

„Opratě! Dajte mi opratě!“ vyrazil udýchaně.

„Ne!“ tvrdohlavě pohodilo hlavou děvče. „Dovedu to stejně dobře jako vy.“

Chvilí mlčky pozoroval její drobné ruce, jak odborně a pevně vládnou opratěmi. Pak prohlásil uznale:

„Opravdu to umíte!“

„Myslíte?“ odpověděla s jemným úsměskem. „Splasit koně není umění — ale zastavit!“

„Kde jste se tomu naučila?“

Usmála se a neopověděla, leda pokrčením ramenou.

„A v sedle jezdit umíte?“

„Považujete to za velký zážrak?“

Chvilí mlčel, potom začal počítat na prstech a mluvit pro sebe:

„Řídit spřežení umí, na koni jezdit, pěti jazyky mluví, vyzná se v matematice, mého otce prohání v chemii, tančí prý znamenitě a dobře bruslí.“ Pak se obrátil ke své sousecce: „Nechtěla byste mi říci, co vlastně neumíte? Bylo by to kratší než přepočítávat, co umíte! A nechtěla byste kromě Broňky a Andři učít také mně? Začneme třeba řízením koní.“

Při těch slovech položil svou dlaň na Mariinu ruku, jako by se chtěl vedení kočáru zúčastnit.

Máňa přitáhla otěže, zavolala na koně a zastavila.

„Odevzdávám vám vládu,“ řekla a tváře jí zružověly. „Půjdu si sednout zase k Broňce.“

Zmizela s kozlíku, jako by jí vítr sfoukl.

